

De Dokwerker

De Tweede Wereldoorlog met een link naar Amsterdam

Door de ogen van Ben Verzet

Jodenhoek

Lees meer over de Jodenhoek op [DEZE PAGINA](#).

Er zijn meerdere manieren om het Jodenkwartier te ontdekken, je kunt vanaf het Centraal Station of bij het Waterlooplein beginnen. Om op één dag alles te bewandelen is te doen maar vermoeiend en je krijgt uiteraard dan slechts wat flarden mee, een museum ingaan is dan bijna niet te doen. Amsterdam was een getto tijdens de oorlog, althans, voor een deel. Onderaan deze pagina staat een stuk met een beschrijving, tevens staan er zeer indrukwekkende foto's in van diverse straten in het Jodenkwartier die door de Duitsers hermetisch van de buitenwereld waren afgesloten.

Ik heb drie wandelingen gemaakt omdat alles wat ik het opgespoord om je te laten zien niet op één dag te doen is.

We beginnen deze route bij het Centraal Station

Als je loopt vanaf het Centraal Station ga je richting de Nieuwmarkt. Je kunt ook de metro nemen, twee haltes met de metro betekent uitstappen op het Waterlooplein, dan sta je feitelijk direct al op ons vertrekpunt.

In de Jodenhoek vind je:

Op deze straatwijzer in de Sint Antoniesbreestraat zie je al dat je alle kanten op kunt en dus ook overal kunt beginnen. Wij starten op het Mr. Visserplein (als je dit bord ziet volg dan JHM todat je op een plein staat. Op zich is het Mr. Visserplein al een prachtige plek met rechts zicht op de Jodenbreestraat, als je die neemt ga je richting de Nieuwmarkt, de Wallen. Je ziet de torens van de Mozeskerk en als je naar links draait zie je de Weesperstraat, nog verder naar links ga je richting de Hortus.

Loop naar de Weesperstraat.

Verzetsmonument

De Weesperstraat maakte ook deel uit van de Jodenbuurt. Na de oorlog werd deze straat verbreed maar de aanleiding was minder fraai, de huizen die er stonden waren sterk vervallen doordat de overwegend Joodse bewoners in de Duitse kampen om waren gekomen en niet-Joodse bewoners van de wijk in de koude hongerwinter van 1944 alles wat brandbaar was in de verlaten huizen sloopten om te verbranden in hun kachels..

Hierdoor stonden veel huizen op instorten en besloot de gemeente om een nieuwe wijk uit de grond te stampen rondom een bredere Weesperstraat.

Hieronder een verzetssonument ter ere aan hen die Joden hielpen.

Opschrift: '1940 - 1945 Aan de beschermers der Nederlandse Joden in de bezettingsjaren'

De Dokwerker

Als je oversteekt en terug naar het Mr. Visseplein loopt kom je als eerste de Dokwerker tegen. Dit beeld uit 1952 staat op het Jonas Daniël Meijerplein ter nagedachtenis aan de Februaristaking van 25 februari 1941. Het monument toont een arbeider (een Haarlemmer die in het verzet zat stond model voor kunstenaar Mari Andriessen.) Jaarlijks vind er een herdenking plaats.

[Get Microsoft Silverlight](#)
[Bekijk de video in andere formaten.](#)

Portugese Synagoge

Als je voor de Dokwerker staat kan de synagoge je niet ontgaan. Deze synagoge staat sinds 1675 op het Meester Visserplein. Het gebouw refereert aan de Tempel van Salomo in Jeruzalem. Er is tevens een bibliotheek in gevestigd.

Hortus

Als je het tweede deel van de Nieuwe Herengracht afloopt zie je links de Dokwerker en de synagoge, aan het eind de Hortusbrug, als je daar op staat zie je links een park, rechts de botanische tuinen.

Tegenover het Wertheimpark (zie volgende item) ligt de Hortus, de botanische tuin van Amsterdam. De gebouwen van de Hortus vormden in vroeger dagen een voor Joden belangrijke ontmoetings- en ontspanningsplaats.

Wertheimpark

Abraham Wertheim leefde van 1832 tot en met 1897, hij was een Joodse Amsterdamse bankier die ook actief was in de politiek en veel geld aan de armen van de stad gaf. Tijdens de oorlog werd het park door de Duitsers hernoemd tot Parktuin omdat ze niet wilden dat straten en parken naar Joden werden vernoemd. In 1993 werd het door Jan Wolkers gemaakte Auschwitzmonument in het Wertheimpark onthuld, jaarlijks vindt er een herdenking plaats, zie foto onder die van het park.

Auschwitz Monument

Locatie: Wertheimpark

Jan Wolkers maakte een monument van glas voor de vele in het Duitse vernietigingskamp in de Poolse stad Auschwitz omgekomen Nederlanders. Ieder jaar vind er eind januari een herdenking plaats.

Theater Desmet

Je loopt terug, richting de Hortus, links is de Plantage Middenlaan. Op nummer 4a tref je de voormalige bioscoop Desemt aan, een theater dat aanvankelijk Frascati heette en nog steeds een Art Deco uitstraling heeft, pas na de oorlog ging het Desmet heten, naar de eigenaren. Sinds 2000 is het een theater, in de oorlog waren Joden verplicht om van dit gebouw gebruik te maken voor vertier, elders mochten ze niet meer komen.

Eik & Linde

Loop na Desmet verder de straat in. Het centrum van het Joodse culturele leven was café Eik & Linde dat twee huizen naast de Hollandsche Schouwburg ligt aan de Plantage Middenlaan. Maar, dat is pas sinds 1967 want voorheen maakte het café deel uit van Artis.

Plantage Middenlaan 19

Schuin tegenover de Hollandsche Schouwburg (zie volgende item) had Mona Helms een dansschool die door de Duitsers verboden werd, maar daar had Mona lak aan, zij bood zelfs onderdak aan Joden. Haar man Dop werd door de Duitsers doodgeslagen, het bracht Mona ertoe te volharden. Tot tien jaar na de oorlog hield zij de dansschool aan, Mona Helms overleed in 2000.

Hieronder een foto van het pand, er is nu een garage in gevestigd.

Autobedrijf
RONDAY B.V.
ALFA ROMEO
DAEWOO - KIA - HYUNDAI
SEBKAARS
VOLKSWAGEN - SKODA - SEAT - FIAT - RENAULT
APR - AUDI - VAGAN - MERCEDES
Woning: Middelweg 29-31, 1048 JG Amsterdam
Eindhoven 040-4227247, Bus 020-4220172

De Hollandsche Schouwburg

Dit gebouw is een imposant monument dat herinnert aan de vele Joodse slachtoffers die tijdens WO2 zijn weggevoerd om nooit meer terug te keren. In 1892 opende dit gebouw haar deuren als de Artis Schouwburg. Louis Davids werd hier een ster.

Voordat opgepakte Joden naar de eindbestemming gingen werden ze van de **Hollandsche Schouwburg** naar Westerbork overgebracht, van daaruit volgde verder transport naar een werk- of vernietigingskamp. Eind 1943 waren alle Joden uit Amsterdam op transport gezet en hadden de Duitsers het gebouw niet meer nodig, ze verkochten het aan een vleeswarenfabrikant.

Plantage Middenlaan 25 - 27 - 31

Hier woonde Henriëtte Pimentel, de directrice van de creche, twee huizen verder. Er tussenin stond de Hervormde Kweekschool, via de achteruin werden veel Joodse kinderen gered, onder andere door ze onder te brengen in een schuur.

De creche werd door de Duitsers aangewezen als opvang voor kinderen van Joden die in de Hollandsche Schouwburg werden ondergebracht, een deel daarvan verdween dus via de achterzijde, alleen zij overleefden de oorlog.

Walter Süskind, u weet wel, van de brug aan het begin van deze tour, werden rond de 600 kinderen gered.

De creche werd in 1976 afgebroken en vervangen door een ander gebouw, vanuit café Eik & Linde heb je zicht op dit nieuwe pand, als je je gedachten even laat afdwalen kun je je wellicht voorstellen hoe het er hier aan toe is gegaan in de oorlog.

Daaronder zie je het oorlogsmonument dat links van de creche aan de muur is bevestigd, he tis even goed zoeken, zeker in de zomer als er veel groen omheen zit.

Kunstenaarsverzetmonument

Hoewel net even buiten de Jodenhoek (zoals ik hem dan beschreef) ligt een plantsoen met een kunstwerk van Carel Kneulman dat in 1973 onthuld werd ter nagedachtenis aan het verzet door kunstenaars. Het beeld moet een liggend figuur voorstellen maar dat haal je er niet helemaal uit, het is dan ook een abstracte voorstelling dat is opgedragen aan Gerrit van der Veen. Op het monument staat: 'WAT DOE JIJ, NU JE LAND WORDT GETRAPT EN GEKNECHT...GERRIT VAN DER VEEN'.

Van der Veen was de organisator van de aanslag op het Bevolkingsregister.

Artisbibliotheek

De Artisbibliotheek aan de Plantage Middenlaan 45 is ontworpen door architect Gerlof Salm (ook Paradiso is van zijn hand) maar met name zijn zoon Abraham Salm wordt gezien als de ontwerper omdat het gebouw al vrij snel te klein was en er meerdere malen uitbreiding nodig was waarvoor de hulp van A. Salm werd ingeroepen.

De bibliotheek dateert van 1838 maar het duurde toen nog dertig jaar alvorens er een eigen gebouw voor de omvangrijke en unieke boekencollectie kwam die thans onder het beheer van de UvA valt, het gebouw zelf is een Rijksmonument.

Bovenin de bibliotheek bevinden zich ramen met Davidssterren erin. Hoewel de familie Salm niet Joods is (de naam komt van het beroep van een van de voorouders: zalmvisser) zijn er dus wel Joodse invloeden zichtbaar. De reden is net zo simpel als dat de vraag moeilijk gemaakt kan worden. De opdrachtgever verzocht dit aan de architect.

Artis

Je steekt over en loopt terug. Wat velen niet weten is dat de dagverblijven van de dieren in Artis een prima schuilplaats waren voor Joden die onder moesten duiken. Ook opvallend om te lezen zijn de berichten uit de hongervinter dat het voedsel voor de dieren nog wel eens werd gestolen door mensen die 's nachts over de hekken klommen.

Hoewel Artis in de Jodenhoek ligt mochten Joden er zelf vanaf medio 1841 niet meer naar binnen van de Duitsers.

(Aanslag op het) Bevolkingsregister

Sla de Plantage Kerklaan in, op weg naar de hoofdingang van Artis. In de voormalige concertzaal van Artis lagen sinds 1941 persoonlijke gegevens van burgers van Amsterdam opgeslagen, dit bevolkingsregister werd bemand door de Duitsers. Aan de hand van de zeer gedetailleerde informatie konden zij op kinderlijk eenvoudige wijze Joden opsporen.

Op 27 maart 1943 werd er een aanslag ([link](#)) gepleegd op het bevolkingsregister wat, overigens slechts ten dele het beoogde effect had.

Het gebouw aan de Plantage Kerklaan 36 staat er nog steeds en wordt door Artis gebruikt, het staat schuint tegenover het Verzetsmuseum. Hier meer over de leider van de groep die de aanslag pleegde, ([Gerrit van der Veen.](#))

Het Verzetsmuseum

Recht tegenover Artis ligt dit prachtige museum. Hoewel het einde van de Tweede Wereldoorlog al bijna 70

jaar achter ons ligt is er pas in 1984 een museum ingericht om het verzet tegen het nationaal-socialisme en fascisme tijdens de Tweede Wereldoorlog een 'gezicht' te geven.

VERZETSMUSEUM

Gebouw Plancius werd in 1875-1876 gebouwd in neoclassicistische stijl voor de joodse zangvereniging Oefening Baart Kunst. De muziekinstrumenten en de davidsster op de gevel herinneren daaraan. Plancius was een geliefde plek voor concerten, toneel-opvoeringen en politieke vergaderingen, vooral van socialisten. Achter het gebouw bevond zich een wintertuin. Veel bezoekers kwamen uit de aangrenzende Jodenbuurt. In 1914 werd Plancius verbouwd tot een garage. Sinds 1999 biedt het pand onderdak aan het Verzetsmuseum.

DUTCH RESISTANCE MUSEUM

The Plancius building was built between 1875-1876 in the Neo-classical style for the Jewish amateur choir 'Oefening Baart Kunst'. The musical instruments and the Star of David are a memorial of its original purpose. Plancius was a popular venue for concerts, stage plays and political assemblies, especially among

Socialists. A winter garden was located behind the building. Many of the residents of the nearby Jewish neighbourhood visited the building until it was renovated as a garage in 1914. Since 1999, the building has housed the Dutch Resistance Museum.

Plantage
aan het Water

Diamantbewerkersbond

In de Henri Polaklaan, rechts van het Verzetsmuseum, treffen we op nummer 9 het vakbondsmuseum aan in het gebouw van de voormalige Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond waar voornamelijk Joden lid van waren omdat diamant bewerken een vrij beroep was.

Portugees Israëlitisch Ziekenhuis

Het Portugees Israelitisch Ziekenhuis (PIZ) staat op nummer 6 in de Henri Polaklaan. Aan de gevel bevindt zich nog een pelikaan met drie jongen, het symbool van de Portugees-joodse gemeente.

Hier eindigt wandeling twee, je bent weer bij het Wertheimpark, als je naar links loopt kun je tramlijn 9 pakken.

Kaartje Jodenkwartier wandeling twee

Hieronder een kaartje van Google van een deel van het Jodenkwartier (klik erop om naar het Twitter account van 'de JodenHoek' te gaan.)

[Wandeling 01 Waterlooplein](#)

Wandeling 02 Plantage (deze pagina)

[Wandeling 03 Uilenburg](#)

[Staalstraat en omgeving](#)

Amsterdam een getto

Ja, inderdaad, Amsterdam was een getto. Daar is lange tijd twijfel over geweest maar Max van der Glas heeft aangetoond dat er wel degelijk sprake was van een voor Joden zeer beperkte bewegingsvrijheid en dat de buurten waarin zij woonden werden afgesloten door de Duitsers. Max schreef er een stuk over dat de basis vormde voor de stelling 'Amsterdam was een getto tijdens een groot deel van de bezettingsjaren 40-45'.

In dit stuk staan foto's die zeer indrukwekkend zijn. Je kunt het inzien en naar je computer downloaden maar verder niet gebruiken op je website of de foto's eruit halen want Max heeft daar toestemming voor en ik heb op mijn beurt toestemming van Max om het document aan je te tonen.

[AMSTERDAM EEN GETTO \(pdf 5 Mb\)](#)

Ben Verzet:

De Dokwerker is tevens via Facebook en Twitter te volgen. Per e-mail kun je mij altijd een vraag stellen.

De Dokwerker is onderdeel van:

Recent aangepast:

- [Het Vaticaan](#)
- [Zwarte Front](#)
- [Voortvluchtige oorlogsmisdadigers](#)
- [Hendrik Koot](#)
- [De NS en de bezetter](#)
- [De Russenoorlog op Texel](#)

Comm. links:

**Philips LED
Televisie**

Bekijk diverse modellen en prijzen en kies de TV die bij jou past!

○ ○

Wandelingen

- [Waterlooplein eo](#)
- [Plantage eo](#)
- [Uilenburg eo](#)

Startpunten:

- [HOME](#)
- [Aanklacht](#)
- [Actueel](#)
- [Adressen](#)
- [Ben Verzet](#)
- [Contact](#)
- [Oproep!!!](#)
- [SiteMap](#)
- [Werkstuk](#)

Markeringen:

- [1939 - 1945](#)
- [1945 - 1948](#)
- [1948 - ....](#)
- [A-Z termen](#)
- [Herdenken](#)
- [Nazi's](#)
- [Verzet](#)
- [WO2 medailles](#)

Onderwerpen:

- [Adolf Hitler](#)
- [Adolf van Nol](#)
- [Adriaan Venema](#)
- [A.H.A.](#)
- [Aktion Silbertanne](#)
- [Alwyn Collinson](#)
- [Amsterdammers vs
Amsterdammers](#)
- [Anne Frank](#)
- [Anne Frankstraat](#)
- [Ans van Dijk](#)
- [Artis](#)
- [A.S. Onderwijzer](#)
- [Auschwitz](#)
- [Barneveld Groep](#)
- [Beethovenstraat](#)
- [Belastingdienst](#)
- [Bergen-Belsen](#)
- [Bet van Beeren](#)
- [Bevolkingsregister](#)
- [Bevrijdingsdag](#)
- [Blindganger](#)
- [Bloemgracht 82](#)
- [Bob Scholte](#)
- [Boeren](#)
- [Boksschool
Olympia](#)
- [Bombardementen
op Amsterdam](#)
- [Bosplan](#)
- [C&A was fout](#)
- [Canada naziheim](#)
- [Carlton Hotel](#)
- [Concentratiekampen](#)
- [CS-6](#)
- [Dachau](#)
- [Dagboek Klaartje!](#)
- [Davidster](#)
- [De Dokwerker](#)
- [De Jonkheer](#)

- [Diaspora](#)
- [Dodenderdenking](#)
- [Drie van Breda](#)
- [Eduard Veterman](#)
- [Eerebegraafplaats](#)
- [Elfstedentocht '41](#)
- [Februaristaking](#)
- [Fiets inleveren](#)
- [Fokker](#)
- [Fout en omstreden](#)
- [Fusilladeplaatsplaats](#)
[_Weteringcircuit](#)
- [Geroofde meubels](#)
- [Jodenhoek](#)
- [Gebouw De Bazel](#)
- [Getto](#)
- [Grebbeberg](#)
- [Hannie Schaft](#)
- [Hans Calmeyer](#)
- [Hans Hirschfeld](#)
- [Hanns Rauter](#)
- [Heinrich Boere](#)
- [Helden](#)
- [Hendrik Koot](#)
- [Herdenkingskruis](#)
- [Kamp Amersfoort](#)
- [Herman Elteschool](#)
- [Holl. Schouwburg](#)
- [Homo's en nazi's](#)
- [Hongerwinter](#)
- [Hortusplantsoen](#)
- [Indische kwestie](#)
- [Interneringskampen](#)
- [Jaap Kaas](#)
- [Jacob Luitjens](#)
- [Jappenkampen](#)
- [Jerrycan](#)
- [Jo Spier 2 maal !!!](#)
- [Joden na WO2](#)
- [Jodenjacht](#)
- [Jodentram](#)
- [Johan Heesters](#)
- [Joodse huizen](#)
- [Joodse Invalide](#)
- [Joodse Raad](#)
- [Joodse spelling](#)
- [Joop Kolkman](#)
- [Joop Wolff](#)
- [Jodenmanussie](#)
- [Jordaanoproer](#)
- [Kamp Amersfoort](#)
- [Karel Bönnekamp](#)

- [Karl Lueger](#)
- [King Kong](#)
- [Klokkenroof](#)
- [Ko Stevense](#)
- [Kolven](#)
- [Kopgeld](#)
- [Kunstroof](#)
- [Liro](#)
- [Londens kabinet](#)
- [Matzes](#)
- [Men wist het...](#)
- [Mengele](#)
- [Miep Oranje](#)
- [Muziekroof](#)
- [Nazi-Frankrijk](#)
- [Ned. kampen](#)
- [NZ Voorburgwal](#)
- [NIOD](#)
- [Noodgeld](#)
- [NS](#)
- [NSB](#)
- [Odessa](#)
- [Onbekendegracht](#)
- [Onderduikers](#)
- [Ontjoden](#)
- [Oorlogsfilms](#)
- [Oorlogsmisdadigers](#)
- [Oorlogsmonumenten](#)
- [Oranje Vrijbuiters](#)
- [Oskar Schindler](#)
- [Ovenbouwers](#)
- [Pater Bleys](#)
- [Piet Meerburg](#)
- [Pieter Menten](#)
- [Politie Amsterdam](#)
- [Portugese](#)
  - [_ Synagoge](#)
- [PP Groep](#)
- [Prins Bernhard](#)
- [Rattenlijn](#)
- [Raoul Wallenberg](#)
- [Rodrigues Lopes](#)
- [Rotterdam valt](#)
- [Rozenoord](#)
- [Russenoorlog](#)
- [Schietpartij 7-5-45](#)
  - [_ Amstelveenseweg](#)
- [Schietpartij 7-5-45](#)
  - [_ Centraal Station](#)
- [Schietpartij 7-5-45](#)
  - [_ De Dam](#)
- [Schietpartij 7-5-45](#)

Marnixstraat

- [Shalom](#)
- [Siert Bruins](#)
- [SS-vrouwen](#)
- [Staalstraat](#)
- [Stadhoudersbrief](#)
- [Studentenprotest](#)
- [Surinaamse Joden](#)
- [Synagoge](#)
- [Tante Truus](#)
- [Theo Dobbe](#)
- [Theresienstadt](#)
- [Toneelstuk Anne](#)
- [Unie](#)
- [Vaticaan](#)
- [Velser affaire](#)
- [Verzetsbank](#)
- [Verzetskruis](#)
- [Verzetsmuseum](#)
- [Vreemde](#)
[krijgsdienst](#)
- [Wally van Hall](#)
- [Westerborkpad](#)
- [Westerweelgroep](#)
- [Wiedergutmachung](#)
- [Willem Zeeman](#)
- [Winkelman \(Gen.\)](#)
- [Yad Vashem](#)
- [Zwarte Front](#)

Media:

- [Columns WOII](#)
- [Dagboek Zwinkels](#)
- [Foto's](#)
- [Ingezonden](#)
- [Oorlogsfilms](#)
- [Pamfletten](#)
- [Video's](#)

Schrijvers:

- [Harry Mulisch](#)
- [Gerard Reve](#)
- [W.F. Hermans](#)

Nieuwsarchief:

- [Archief 01](#)
- [Archief 02](#)
- [Archief 03](#)

- [Archief 04](#)

COPYRIGHT

© 2010/ 2011/ 2012/ 2013/ 2014/ 2015 www.mokums.nl